Sosyal Bilimler
EKEVAKADEMİ
dergisi
eISSN:2148-0710- pISSN:1301-6229

Makalenin geliş tarihi: 14.09.2025
1.Hakem Rapor Tarihi: 12.12.2025
2.Hakem Rapor Tarihi: 18.01.2026
Yayına Kabul Tarihi: 26.01.2026
Yayın Türü: Araştırma Makalesi

TOMRİS UYAR'IN ÖYKÜLERİNDE SOSYAL MESELELER

*Yusuf ÇOPUR**

Öz

Tomris Uyar, 1950 sonrası Türk öykücülerindendir. Yazar hakkında yapılan tüm akademik araştırmaların tematik literatür haritası oluşturulmuş ve Türkiye'nin sosyosiyasal ve sosyoekonomik toplumsal kırılmalarının olduğu dönemlere şahitlik etmiş Uyar'ın öykülerinin sosyal meseleler üzerinden ele alınmadığı tespit edilmiş ve çalışma bu tematik incelemeye odaklanmıştır. Bu bakımdan çalışma özgün bir nitelik taşımaktadır. Çalışmada metin, bağlam ve karşılaştırma analizi yöntemleri kullanılmıştır. İlk dönem öykülerinde yazar; ağırlıklı olarak sosyal hayatın birey üzerindeki etkileri, şehirleşme süreçleri, göç, evlilik ve kadın gibi temaları ele almıştır. 1980'den sonra yazdığı öykülerde ise Uyar, değişen toplum yapısında bireyin bu değişim karşısındaki tutumuna eğilmiş ve yozlaşma, bunalım, kaçış, dostluk gibi temalara yer vermiştir. On bir öykü kitabı olan yazarın kitaplarındaki tematik dağılımda sosyal içerikli temalar ağırlıktadır (evlilik, dostluk, iletişimsizlik…). Yazarın ele aldığı sosyal meselelerin özü değerlerdir. Değerlerin (sınıfsal ve kültürel) yıpranması, yozlaşması, yok olması Uyar'ın en büyük meselesidir. Değerlerin yitiminden sonra ise toplum ve kadın, yazarın en çok değindiği sosyal konulardır. Uyar, öykülerinde kadını Türkiye'deki toplumsal ve siyasal değişim ve dönüşümlerin, şehirleşmenin ve göçün kadın üzerindeki etkisi üzerinden gözlemler. Yazarın karakterleri en bireysel konularda dahi toplumsal bir varlık olarak konumlanırlar. Uyar, toplumu birey üzerinden, bireyin değer yargıları ekseninden ele alır. Uyar'ın öyküleri kentlidir. Sokak, olduğu gibi anlatılır: esnaf, taksici, çiçekçi, hayat kadını… Hayatın her anı ve her kişisi içinde yaşadığı toplumun birer yansıması olarak Uyar'ın öykülerinde yer alır. Bu durum yazarın sosyal meselelere değinmesindeki başarısının temelini oluşturur. Bu çalışmada, eserlerinde bireyi toplumun bir yansıması olarak ele alan Tomris Uyar'ın öykülerine yansıyan sosyal meseleler Türkiye'nin 1960'lardan 1990'ların sonlarına kadar geçirdiği sosyal ve siyasal değişimler ekseninde ve dönemsel özellikler çerçevesinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Tomris Uyar, Öykü, Tema, Toplum.*

Social Issues in Tomris Uyar's Stories

Abstract

Tomris Uyar is a storyteller from the 1950s Generation. A thematic literature map of all academic research on the author was created and it was determined that the stories of Uyar, who witnessed the periods of socio-political and socio-economic social ruptures in Turkey, were not addressed through social issues and the study focused on this thematic examination. In the stories she wrote after 1980, Uyar focused on the individual's attitude towards this change in the changing social structure and included themes such as corruption, depression, escape and friendship. The author, who has eleven story books, has a predominance of social themes in her books. While individual themes in Uyar's stories include themes such as escape, depression and sexuality, social problems such as marriage, friendship and lack of communication attract attention in social themes. The essence of the social problems the author addresses are values. The deterioration, corruption and loss of values (class and cultural) are Uyar's biggest problems. After the loss of values, the social problems the author touches upon most are society and women. In her stories, Uyar observes women with the effects of social and political changes and transformations, urbanization and migration in Türkiye. The author's characters are positioned as social beings even in the most individual subjects. Uyar addresses society through the individual, through the axis of the individual's value judgments. Uyar's stories are urban. The street is told as it is. The grocer, the taxi driver, the florist, the prostitute... Every moment of life and every person is a reflection of the society they live in in Uyar's stories. This situation forms the basis of the author's success in touching upon social issues. In this study, the social problems reflected in the stories of Tomris Uyar, who treats the individual as a reflection of society in her works,

* Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, copuryusuf@gmail.com, https://orcid.org/0000-0003-2196-5867

are examined within the framework of the social and political changes that Türkiye went through from the 1960s to the end of the 1990s and within the framework of periodic characteristics.

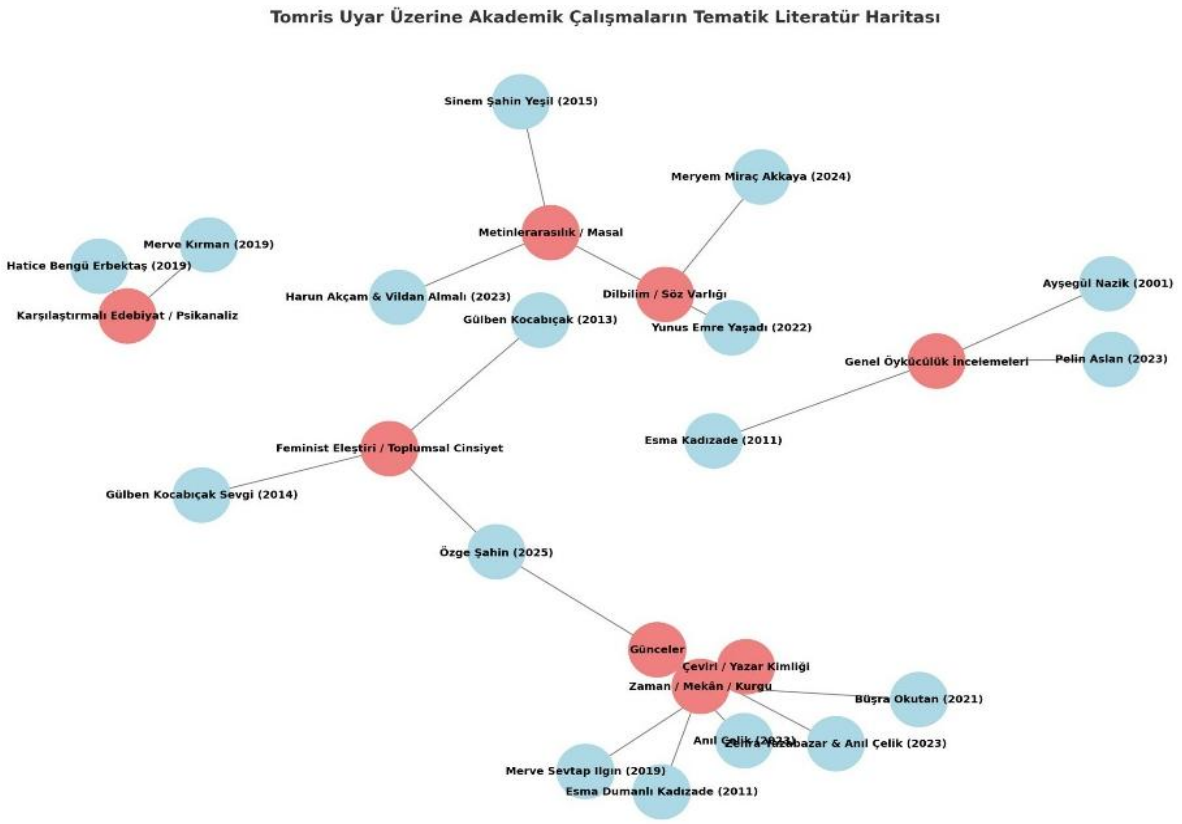
Keywords: *Tomris Uyar, Story, Theme, Society, Literatüre.*

1. Giriş

Tomris Uyar'ın yayımlanmış ilk öyküsü 1965'te *Türk Dili*'nde yer alan "Kristin" isimli öyküdür. Çeviri alanında pek çok çalışması olan yazar kurmaca türünde sadece öykü dalında eserler vermiştir. Uyar'ın öyküleri *Varlık, Yeni Dergi*, *Milliyet Sanat*, *Papirüs, Adam Öykü* ve *Dost* gibi dergilerde yayımlanmıştır. Yazarın on bir öykü kitabı vardır. Kitaplarındaki öyküleri, kısa öykü türündedir ve yazar bu türün önemli temsilcilerinden biridir.

Çalışmaya konu olan "sosyal meseleler" başlığının tercihi Uyar hakkında yapılan tüm akademik araştırmaların literatür haritası çıkarıldıktan sonra Uyar'ın öykülerinin tematik incelenmesinde "sosyal meseleler" odaklı bir çalışmanın yapılmamış olması neticesinde ortaya çıkmıştır.

Bilimsel araştırmalar, belirli bir alanda daha önce yürütülmüş çalışmaların bulgularına, geliştirilen kuramsal yaklaşımlara ve yöntemsel katkılara dayalı olarak ilerlemektedir. Bu nedenle her akademik araştırmada, konuya ilişkin mevcut bilgi birikiminin gözden geçirilmesi gerekli ve zorunlu bir süreçtir. Literatür taraması olarak adlandırılan bu aşama; araştırma alanına dair yayımlanmış kaynakların tespit edilmesi, ulaşılması, incelenmesi, sınıflandırılması, özetlenmesi ve eleştirel bir bakış açısıyla yeniden değerlendirilmesini kapsamaktadır. Literatür taramasının temel amacı, araştırma konusuyla ilgili mevcut çalışmaların hangi noktaya ulaştığını ortaya koymak, alan yazındaki boşlukları ve ihmal edilen yönleri belirlemek ve yapılacak araştırmanın, önceki birikim içerisindeki konumunu ve özgün katkısını analitik biçimde ortaya koymaktır. Bu bağlamda literatür incelemesi, yalnızca geçmiş çalışmaların tekrarı niteliğinde bir özetleme değil, aynı zamanda araştırmacının kendi çalışmasını bilimsel geleneğin içerisine yerleştirmesini sağlayan kritik bir süreçtir (Demirci, 2014, s. 73).

Tomris Uyar hakkında yapılan tüm akademik çalışmaların tematik literatür haritasına bakıldığında bu çalışmaların yazarın günceleri, çevirileri, yazar kimliği, eserlerinde feminist eleştiri ve toplumsal cinsiyet rolleri, genel öykücülük incelemeleri, eserlerine psikanaliz yaklaşım, metinler arasılık ve eserlerinin söz varlığı incelemelerine odaklandığı görülmüştür. Tomris Uyar, Türkiye'nin özellikle 1960'lı yıllardan 2000'li yıllara kadar geçirdiği derin sosyosiyasal, sosyoekonomik değişim ve dönüşümlere şahitlik etmiş bir yazarıdır. Bu açıdan çalışma, yazarın öykülerindeki sosyal meselelere odaklanmıştır. Ayrıca çalışma, derin toplumsal kırılmalara şahitlik etmiş bir öykücünün eserlerinde sosyal meseleleri nasıl ve ne sıklıkla ele aldığı konusunu da irdelemiştir.

Tomris Uyar'ı 1950 Kuşağı öykücülüğünün bir uzantısı ve dönüştürücüsü olarak görmek mümkündür. Uyar, 1950 Kuşağı'ndan etkilenmesinin, bu kuşakla aynı zamanda yazmasının ötesinde 1970'lere gelindiğinde kendi kuşağının (1970 Kuşağı'nın) öykücüsü olmuştur. 1950 Kuşağı'nın birey merkezli, modern anlatım tekniklerini benimsemiş, ancak kadın bakış açısı ve ilişkilerdeki psikolojik çözümlemeleriyle bu kuşaktan ayrışmıştır. 1950 Kuşağı yazarlarıyla aynı modernist çizgide yer alırken, daha incelikli, çağrışımsal ve bireysel dünyaya yönelen bir anlatım geliştirmiştir. Tomris Uyar, 1950 Kuşağı'nın bireyi merkeze alan anlatımını sürdüren, ancak kadın karakterlere odaklanarak ve gündelik hayatın derinliğini keşfederek kendine özgü yer edinen bir yazar olmuştur. Tomris Uyar, Sait Faik çizgisini az veya çok sürdüren yazarlardandır. Sosyopsikolojik öykü Uyar'la en zengin örneklerine kavuşmuştur (Mert, 2000, s. 116). Yazar; Bilge Karasu ve Nezihe Meriç gibi yazarlarla ortak bir anlatım geleneğine sahip olup bu geleneği kendine özgü bir şekilde geliştirmiştir.

1970'li yıllarda, Uyar, Türk öykücülüğünde belirgin bir yer edinir. Klasik öykü düşüncesinden sıyrılan yazar, öyküde yeni biçimsel denemelerde bulunur ve lirik bir dil tercih eder. Selim İleri, Uyar'ın öykücülüğünü 1981 *(Yaz Düşleri Düş Kışları*) öncesi ve sonrası öyküler olarak iki döneme ayırır (İleri, 1975). Dilde şiirselliğin, temada aile ve evliliğin ağır bastığı ilk dönemden sonra dilde konuşma dilinin temada dostluk, iletişimsizlik ve evlilik konularının ağır bastığı ikinci dönem öyküleri gelir. Uyar, eserlerinde çoğunlukla orta sınıf, şehirli ve eğitimli insanlara yer verir (Kırman, 2019, s. 26).

Tomris Uyar, birinci dönem öykücülüğünde (1970'ler) modernist ve günlük hayata odaklanan anlatıma sahiptir. Yazar, günlük hayatın sıradan olaylarına odaklanır. Uyar, öykülerinde küçük detaylardan yola çıkarak derin anlamlar üretip bireyin iç dünyasını işler. Uyar'ın bu dönem öykülülerinde psikolojik çözümlemeler ön plandadır. Yazarın bu döneme ait eserlerinde daha sade ve somut bir anlatımı vardır. Kent yaşamı, bireyin yalnızlığı, kadın-erkek ilişkileri, hayal kırıklıkları gibi temalar bu dönem eserlerinde öne çıkar. Uyar bu dönem öykülerinde toplumsal olaylara doğrudan değinmez, ancak bu olayların bireyin üzerindeki etkilerini yansıtır. Yazarın birinci dönem öyküleri Sait Faik ve 1950 Kuşağı öykücülerinin etkisini taşır.

Uyar, ikinci dönem öykülerindeyse (1980'ler ve sonrası) daha deneysel ve derinlikli anlatıma sahiptir. Yazar, bu dönem öykülerinde iç monolog ve bilinç akışı gibi modernist anlatım tekniklerini daha çok tercih etmiştir. Uyar'ın ikinci dönem eserlerinde zaman ve mekân algısı kırılır, daha soyut anlatılar görülür. Bireyin iç dünyası ve toplumsal olayların birey üzerindeki etkileri ilk dönem öykülerine nazaran daha belirginleşir. Yazarın eserlerinde kadın karakterlerin psikolojisi, yalnızlık, melankoli ve modern hayatın insan üzerindeki etkileri daha derinlikli ele alınır. Bazı öykülerinde ("Güneşli Bir Gün", "Düş Kırıcı…") masalsı ve mitolojik unsurlar da kullanmaya başlar. Uyar'ın anlatımı ikinci dönem eserlerinde daha yoğun, çağrışımsal ve katmanlı hale gelir. Uyar, bu dönemde Ferit Edgü ve Bilge Karasu gibi yazarlarla benzer bir modernist çizgiye yaklaşır.

Uyar'ın öykülerinin arka planı döneminin siyasal ve sosyal değişimlerinin insan üzerindeki etkisidir. Bu toplumsal değişim ve dönüşüm zemininde; kimlik sorunsalı yaşayan, otoriter baskılara maruz kalan, yozlaşan ortamın içinde değerlerini kaybeden insan, ekonomik açıdan da zorluklar içindedir. Bu açıdan Uyar'ın kişileri hem sosyal hayatta hem de ekonomik denklemde sıkışan ve bunalan insanlar olarak dikkat çeker (Kadızade, 2021, s. 50). Tomris Uyar öykülerine, yaşadığı dönemin sosyal problemlerini yansıtmıştır. Onun öykülerinde metropol kentin kaotik havasında nefes almakta zorlanan insanların duygu çelişkileri, köy-kent yaşamının karmaşıklığı, geleneksele sıkışan aile kurumu, günlük hayattaki ekonomik çıkmazlar belirgin izleklerdir (Sevgi, 2023, s. 52).

2. Yöntem

Tomris Uyar'ın öykülerinde sosyal meseleler metin, bağlam ve karşılaştırma analizleri gibi nitel araştırma yöntemlerinin farklı alanlarından yararlanılmıştır. Araştırmada karşılaştırma analizi, bağlam analizi ve metin analizi yöntemleri temel alınmıştır. Metin ya da doküman incelemesi olarak adlandırılan bu yöntem, araştırmacıların ilgili çalışmalardaki bilgileri titiz ve sistematik bir biçimde değerlendirerek konuya ilişkin derinlemesine bilgi edinmelerini sağlayan bir nitel araştırma tekniğidir (Baltacı, 2019, s. 370). Bu yöntemin temel amacı, çalışma yapılan yazar, eser, dönem veya konuyla ilgili daha önce literatüre girmiş çalışmalar ekseninde elde edilen verileri, bilgileri, bulguları, tespitleri analiz etmektir. Bu çalışmada nitel araştırma yönteminin kullanılması; Uyar'ın yazdığı öyküleri derinlemesine çözümlemeyi, yazarın toplumsal meselelere yaklaşımını ortaya koymayı, öykülerdeki tarihsel ve sosyal bağlamları görmeyi, tematik sınıflandırma yaparak yorumlayıcı bir değerlendirme sunmayı sağlamıştır. Bu anlamda, Tomris Uyar'ın yayımlanmış tüm öyküleri incelenmiş ve yazar hakkında yapılan akademik çalışmaların literatür haritası çıkartılarak hikayelerdeki baskın sosyal meseleler tespit edilmiştir. Daha sonra, Tomris Uyar'ın öykülerinde yer alan sosyal meseleler yazarın hikayeciliği ekseninde değerlendirilmiştir. Çalışmada uygulanan ikinci bir yöntem ise bağlam analizidir. Bu kapsamda Tomris Uyar'ın ele aldığı sosyal meseleler kendi bağlamlarında yorumlanarak çalışmanın temelini oluşturmuştur. Bu yöntemdeki temel yaklaşım, tespit edilen sosyal meselelerin kendi dönemsel ve metinsel bağlamlarından koparılmadan, oluştukları durumla birlikte incelenmesidir. Tomris Uyar'ın öyküleri bağlam analizi yöntemi çerçevesinde Türkiye'nin sosyal değişim ve dönüşümleri zemininde (1980 darbesi, Avrupa'ya veya büyük şehirlere göç, sanayileşme vb.) değerlendirilmiştir. Araştırmada kullanılan bir diğer yöntem de karşılaştırma analizidir. Bu yöntem, iki veya daha fazla nesne, olay, olgu

veya durum arasında benzerlikler ve farklılıklar belirlemek amacıyla kullanılan bir analiz tekniğidir (Aydın & Hanağası, ss. 57-86). Bu yöntem ışığında Tomris Uyar'la benzer dönemlerde hikâye yazan Bilgin Adalı, Füruzan, Adalet Ağaoğlu gibi isimlerle Tomris Uyar karşılaştırılmış kimi zaman benzer konuları farklı sosyal zeminlerde ele aldıkları kimi zaman da farklı konuları benzer zeminde işledikleri tespit edilmiştir.

2.1. Araştırma Etiği

Tomris Uyar'ın öykülerinde sosyal meseleler isimli bu araştırmada bilimsel etik kuralları dikkate alınmıştır. Çalışmada tüm etik kurallara uyulmuştur. Araştırmada yer verilen alıntılar ve yapılan atıflar akademik araştırma kurallarına ve bilimsel etik değerlere uygun bir şekilde çalışmaya dâhil edilmiştir.

3. Bulgular

Tomris Uyar'ın öyküleri bireysel psikolojiyi temel alıyor gibi görünse de aslında bireyin toplum içindeki yerine dair çok katmanlı bir sorgulama içermektedir. Kadının toplum içindeki yeri, kent yaşamında bireyin toplumla olan iletişimsizliği, aile, sosyal yozlaşma gibi temalar Uyar'ın öykülerinde titiz bir dille işlenmiştir. Onun öykücülüğü toplumsal duyarlılığı estetikle buluşturan özgün bir çizgi taşımaktadır.

Tomris Uyar'ın sosyal meseleleri ele alma biçimi, dönemindeki yazarlarla hem benzeşen hem de radikal şekilde ayrışan özellikler taşır. Uyar, önceleri Sait Faik'in "sıradan insan" temasını benimser. *İpek ve Bakır*'daki yoksul karakterler, simit toplayan çocuklar veya ev içinde sıkışmış kadınlar, tıpkı Faik'in balıkçıları gibi "görünmez" kesimlerin hayatını edebiyata taşır. Ancak Uyar, Faik'in romantik bakışını reddederek bu hayatların içindeki "şiddet" ve "umutsuzluğu" çıplaklıkla sunar.

Latife Tekin'in *Sevgili Arsız Ölüm*'deki büyülü gerçekçilikle Anadolu yoksulluğunu anlatması gibi, Uyar da *Gecegezen Kızlar*'da masal motifleriyle kent yoksulluğunu metaforize eder. Örneğin "Düşkırıcı" öyküsündeki Pinokyo karakteri, ahşap yüreğindeki "soğuk" ile kentsel yabancılaşmayı sembolize eder. Kent yoksulluğu ve yabancılaşması her iki yazarın eserlerinde belirgin izleklerdir.

Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar'*daki "entelijansiya eleştirisi", Uyar'ın *Yaza Yolculuk*'taki "Ortadoğu savaşlarını görmezden gelen tatilci kadın" karakterinde yankılanır. Her ikisi yazar da burjuva aydınının toplumsal sorumluluktan kaçışını ironiyle teşhir eder. Bu açıdan Uyar ve Atay'da ironi, özellikle aydın eleştirisi bağlamında, yalnızca bir anlatım özelliği değil; toplumsal gerçeklikleri görünür kılan ince bir eleştiri aracı olarak kullanılır.

Orhan Kemal veya Yaşar Kemal'in doğrudan sosyal gerçekçiliğinin aksine, Uyar toplumsal çelişkileri "trajikomik" dil ile aktarır. *Gecegezen Kızlar*'daki "Sue Ellen ile Recep" öyküsünde, ayrılık sahnesindeki "*Sue Ellen! Patiklerini unuttun!"* repliği, sınıfsal uçurumu bir nesne üzerinden vurur. Bu yaklaşım, Sevgi Soysal'ın *Yenişehir'de Bir Öğle Vakti*'ndeki keskin ironiyi andırır ancak daha minimaldir.

Tomris Uyar, Latin Amerika edebiyatından (Cortazar çevirileri) etkilenerek geliştirdiği teknikle, gerçek sosyal meseleleri masal deformasyonuyla anlatır. *Gecegezen Kızlar*'da Pamuk Prenses'in gecekonduya hapsolması veya Kırmızı Başlıklı Kız'ın cinsel tacizle yüzleşmesi, evrensel masalları yerel toplumsal çatışmalara dönüştürür. Bu, döneminde Türk öykücülüğünde nadir görülen bir yeniliktir.

Son olarak Tomris Uyar'ın "dönemsel evriminde"ki farklılaşmaya değinmek faydalı olacaktır. Uyar; 1970'lerde Sait Faik etkisindeki durum öyküleriyle (Ödeşmeler), dönemin diğer toplumcu gerçekçileri (Fakir Baykurt) ile paraleldir. 1980 Sonrasında yazar *Gecegezen Kızlar*'daki postmodern tekniklerle (masal parçalama, üstkurmaca), Bilge Karasu veya Oğuz Atay ile benzer yenilikçi damarı

temsil eder. 1990'larda ise Uyar, *Otuzların Kadını*'ndaki psikanalitik derinlikle, artık toplumsalı bireyin iç hesaplaşması üzerinden okur; böylece Pınar Kür'ün feminist iç monologlarına yaklaşır.

Tablo 1

Tomris Uyar'ın Öykülerinde Sosyal Temalar

Tema	**F**
Bürokrasi	4
Dostluk	26
Evlilik	25
Göç	13
İletişimsizlik	7
İntihar	15
Kadın	4
Sanat	11
Yozlaşma	128
Toplam	**128**

Tablo 1 incelendiğinde Tomris Uyar'ın öykülerinde işlediği sosyal içerikli temalarda en çok (26) dostluk teması öne çıkmaktadır. Daha sonra Uyar'ın öykülerinde en çok işlenen sosyal temaların sırasıyla; evlilik (25), iletişimsizlik (24), kadın (15), göç (13), yozlaşma (11), intihar (7), sanat (4) ve bürokrasi (4) olduğu görülecektir.

Yazarın öykücülüğünün 1981 öncesi ve sonrası olarak ikiye ayrılabileceğini hem içerik hem de üslup ve dil bakımından bu ayrım için yeterince nedenin olduğu, vurgulanmıştı. Bu değişim merkezinde kitaplara bir bütün olarak bakıp bunlardaki öykülerin sosyal meselelere değinme durumunu ortaya koymak faydalı olacaktır.

Tablo 2

Tomris Uyar'ın Birinci Dönem ve İkinci Dönemindeki Kitaplarında Sosyal Meseleler

Eserler	**Bürokrasi**	**Dostluk**	**Evlilik**	**Göç**	**İletişimsizlik**	**İntihar**	**Kadın**	**Sanat**	**Yozlaşma**
İpek ve Bakır (1971) **İlk Dönem**	-	**2**	**4**	**3**	**5**	**1**	**1**	-	**3**
Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi (1973) **İlk Dönem**	**2**	**2**	**5**	**3**	**7**	**3**	**2**	-	**3**
Dizboyu Papatyalar (1973) **İlk Dönem**	**-**	**1**	**1**	**2**	**-**	**-**	**4**	**2**	**-**
Yürekte Bukağı (1979) **İlk Dönem**	**-**	**2**	**3**	**1**	**4**	**1**	-	-	-
Yaz Düşleri Düş Kışları (1981) İkinci Dönem	-	4	1	2	-	-	2	-	2
Gecegezen Kızlar (1983) İkinci Dönem	1	2	1	1	1	1	1	-	2
Yaza Yolculuk (1986) İkinci Dönem	-	4	3	1	2	-	1	1	-
Sekizinci Günah (1990) İkinci Dönem	1	3	1	-	2	1	2	-	1
Otuzların Kadını (1992) İkinci Dönem	-	-	3	-	-	-	-	-	-

Aramızdaki Şey (1998) İkinci Dönem	-	5	3	-	3	-	2	1	-
Güzel Yazı Defteri (2002) İkinci Dönem	-	1	-	-	-	-	-	-	-

Tablo 2 incelendiğinde Tomris Uyar'ın ilk dönem eserleriyle ikinci dönem eserleri arasında biçim, üslup ve dil bakımındaki belirgin değişim sosyal meselelerin ele alınma sıklığında görülmemektedir. Toplamda 128 tematik değini içinde ilk dönem eserlerinde 67, ikinci dönem eserlerinde de 61 adet sosyal içerikli temaya değinilmiştir. Tomris Uyar'ın sosyal meselelere en çok değindiği kitabı *Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi* (1973) olurken uzun bir öyküden oluşan ve dostluk temasını işleyen *Güzel Yazı Defteri* (2002) ise sosyal meselelere en az değinilen eser olmuştur.

Uyar'ın öykülerinde değinilen sosyal temalar bakımından ilk ve ikinci dönem öykülerinde değinme sıklığı bakımından büyük bir değişim görülmese de bazı temaların işleniş sıklığı bakımından ayrımların olduğu görülmektedir. Dostluk, toplamda 26 öyküde belirgin bir tema olarak dikkat çekerken bu öykülerden 11'i ilk dönem 15'i ikinci dönem öykülerinde yer almaktadır. Göç, toplamda 13 öyküde belirgin bir tema iken bu öykülerin 9'u ilk dönem, 4'ü ikinci dönem kitaplarındadır. İletişimsizlik toplamda 24 öyküde belirgin tema olarak yer alırken bu öykülerden 16'sı yazarın ilk dönem öykülerinden ve 8'i ise ikinci dönem öykülerindendir. İntihar temasına toplam 7 öyküde yer verilirken bu öykülerin 5'i ilk dönem, 2'si ikinci dönem öykülerindendir. Tomris Uyar, dostluk, göç, intihar ve iletişimsizlik temalarına ağırlıklı olarak birinci dönem öykülerinde yer verirken, evlilik, sanat, bürokrasi ve kadın temaları her iki dönemde de değinilen temalardan olmuştur.

Bürokrasi

Tomris Uyar, bürokrasi temalı öykülerinde insan yaşamını zorlaştıran ve anlamdan, mantıktan yoksun bürokratik kuralları, bürokrasideki çürümüşlüğü, yozlaşmayı, güçlü olanın her türlü kanundan, nizamdan kaçabilmesini eleştirirken bu güçlü bürokratik duvar karşısında çaresiz kalan insanların yaşadıklarını anlatır.

"Ormanların Gürültüsü" (*Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi)* öyküsünde yaşadıkları toplumda, ülkede ekonomik olarak yetersizlikler yaşayan insanların Almanya'ya göç etmesi anlatılır. İnsanların yurtlarını terk etmek için ne kadar sıkıntılı süreçlerden geçtikleri, kendi başına dahi büyük bir duygusal kırılmanın sonucuyken dış göçün nasıl bürokratik işlemlere eziyete dönüştüğü dile getirilir. "Mavikan Kokusu" (*Sekizinci Günah*) adlı öyküde yaptıkları işin ehemmiyetini fark edemeyecek kadar aymaz yöneticilerin tarihten, tarihi eserlerden, kültürden, kültürel değerlerden ne kadar uzak kaldığına ve bu alanlarda çalışan insanların iş bilmez yöneticiler yüzünden ne kadar zorlandıklarına değinilir. Aynı kitapta yer alan "Sağlar" öyküsünde de bürokrasideki rüşvet çarkının sistem çürüklüğünün yansımasına yer verilir. Uyar, bürokratik çürümeye sessiz kalan insanlar üzerinden yitirilen toplumsal değerler üzerinde okurunu düşündürür. "Sonuncu Belki" (*Gecegezen Kızlar*) isimli öykü tam bir sistem eleştirisidir. Yazar, önlenemeyen tren kazalarına dair bürokratik yetersizlikler ve alınmayan önlemlere değinir. Tren seferlerinin sürekli aksaması, en basit bir yolculuğun işlemeyen bir sistem yüzünden büyük sorunlara sebep olması yansıtılır: "*Her gün bir gecikme, her gün yolda kalırlar, yine de bir şey yedeklemeyi akıl etmezler itoğlu itler.*" dedi Adam. "*Hiçbiri yok ortalıkta, kodunsa bul*" (Uyar, 2014, s. 500).

Uyar'ın öykü kişileri bürokratik çürümüşlük karşısında sessiz kalır. Kişilerin onları çaresiz bırakan sistem aksaklıklarına karşı bu edilgen tavırlarının sebebi, "*kendilerince bu sorunlara çözümler ürettiği takdirde ceza alacakları korkusudur."* (Kadızade, 2021, s. 346).

Dostluk

Dostluk, Tomris Uyar'ın öykülerinde en çok yer verdiği tema olması bakımından dikkat çekicidir. Uyar'ın 11 öykü kitabının 10'unda dostluk teması işlenmiştir. Bu temanın en çok yer aldığı (5 öyküde) kitap ise *Aramızdaki Şey*'dir. Dostluk teması Uyar'ın öykücülüğünde bir değişimin ve dönüşümün de göstergesidir. Dostluk teması, yazarın ilk öykü dönemini kapsayan ilk dört kitapta 6 kez yer alırken Uyar'ın ikinci öykü döneminde 7 kitapta ve 20 kez yer almıştır.

Yazar; değişen ve dönüşen sosyal ve siyasal yaşamın sarsıntılarından, yozlaşan sistemin, yitirilen değerlerin acısından, sıradanlaşan kötülüklerin sıkıntısından insana, onun dostluğuna sığınır. Türk öykücülüğünün önemli isimlerinden olan ve Uyar'la aynı dönemde öyküler yazan Selim İleri de dostluk temasını en çok işleyen yazarlardandır. Selim İleri öykülerinde dostluğu yalnızlığın karşısına konumlandırırken Tomris Uyar, dostluğu sosyal yozlaşmanın karşına koyar. Selim İleri, dostluğu yalnızlık hastalığına ilaç olarak görürken Tomris Uyar, daha toplumsal bir sorun olan değer yitimine bir çare olarak görür. Selim İleri'de dostluk bağlanma ihtiyacından kaynaklanırken Tomris Uyar'da ise birleşme, birlik olma ihtiyacının bir yansımasıdır.

"Dağlar Sada Verip Seslenmelidir" ve "Gün Döndü" (*İpek ve Bakır*) öykülerinde dostluk ve doğruluğun önemi vurgulanır. "Dön Geri Bak" adlı öyküde Mustafa-Nesrin; "Elişi Göllerde" öyküsünde Müşerref Hanım ve mektup arkadaşının dostluğu anlatılır (*Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi*). "Aykırı Dal Üstüne" öyküsünde ev hanımı ve hizmetçi Hatçe Hanım'ın dostluğuna değinilir (*Dizboyu Papatyalar*). "Süt Payı"nda şehre göç eden Şoför Kâzım ve geride kalan köylülerin yardımlaşması, "Uzun Ölüm"de Enis Bey ve sürgün gönderildiği adanın halkı arasındaki dostluğu anlatılır (*Yürekte Bukağı*). "Kuskus"ta yaşlı bir anaannenin komşularına karşı tek taraflı iyi niyete dayanan saf duygularına yer verilirken "Oyun"da ressam Sevgi hanımla kapı görevlisinin arasındaki dostluk ele alınır. "Zula"da yazarın Edip Cansever'le dostluğuna değinilir. "Kuşluk Rakısı"nda tesadüfen karşılaşan eski iki arkadaşın dostlukları tema olarak seçilmiştir (*Yaz Düşleri Düş Kışları*). "Ormandaki Ayna"da Belma'nın arkadaşı Ece'nin boşandığı eşiyle evlenmesi üzerinden dürüst olmayan bir arkadaşlık tema seçilirken, "Kavalın Parmak İzi"nde bir köye misafirliğe giden art niyetli birinin köylülerce sevgi ve sıcaklıkla karşılanmasına değinilir (*Gecegezen Kızlar*). "Küçük Kötülükler"de, İnci'nin yakın arkadaşı Güler'in kocasını ayartması anlatılır. "Bol Buzlu Bir Aşk Lütfen" Mehmet üzerinden dostluğun sorgulandığı bir öyküdür. "Ölen Otelin Müşterileri"nde oteldekilerin birbirleriyle olan dostlukları sonucunda işletmenin gündelik işleyişinin hep beraber yürütülmesi anlatılırken "Düz Beyaz Bir Çağrı" öyküsünde gerçek dostluğun aşktan daha ileri bir duygu olduğuna değinilir (*Yaza Yolculuk*). "Kişisel Sorgulamalar"da komşu iki kadının, "Kelepir"de yaşlı ev sahibi ile hizmetçinin, "Dondurma"da dul bir kadınla (Seniha) Sumru'nun dostluğu anlatılır (*Sekizinci Günah*). "Tazı Payı"nda dürüst arkadaşlık temeline dayanmayan Aslı-Birsen ilişkisi anlatılırken, "Güz Kızılı"nda Hülya ile Dürdane Hanım dostluğuna yer verilir. *Güzel Yazı Defteri* adlı uzun öyküde ve "Tahin Pekmez Günleri", "Yavruağzı", Aramızdaki Şey'de yer alan" Pıhtı" adlı öykülerinde gerçek dostlukların ve arkadaşlıkların, geçmişte kalan komşulukların muhasebesi yapılır (Kadızade, 2021, s. 331).

Tomris Uyar'ın 26 öyküsünde dostluk temasının belirgin olduğu görülür. Yazarın dostluğu ele alış biçimi farklılıklar göstermektedir. 26 öykünün 10'unda iyi niyet ve dostluk duyguları tek taraflıdır. Karşı taraf bu dostluk duygusundan yoksundur. Kimi zaman bu dostluğa ihanet kimi zaman da menfaatle karşılık verilir.

"Gündöndü" öyküsündeki Ferhunde Hanım- Nigâr Hanım dostluğu ve bu ilişkinin bozulma nedeni dikkat çeker: sınıfsal farklılıklar ve rekabet duygusu. "Gündöndü" öyküsünde sınıf atlamak isteyen kadınların bu isteklerini gerçekleştirmeleri için zaman zaman hemcinslerini rakip olarak görmeleri, kurulan dostlukların bozulmasına ve kadının kimliğinin erkek egemenliği üzerinden tanımlanmasına

neden olduğu için eleştirilmiştir. Evde pişen yemeğe kadar paylaşılan dostluk, Ferhunde Hanım'ın zengin olup ona yapılan iyilikleri unutmasıyla bozulur. Oğlunun düğününe bile çağrılmayan eski dost Nigâr Hanım, onun bu tutumunu sonradan görmeliğine bağlar (Kocabıçak, 2013, s. 106).

Dostluk temalı 16 öyküde dostluk gerçek anlamda bir ilişkiyi, birlikteliği, iyileşmeyi sağlar. Uyar, en çok işlediği tema olan dostluk duygusunda iyi olmaktan, iyi kalmaktan, doğru ve dürüst bir ilişkiden ve iletişimden yana tavır koyar.

Evlilik

Tomris Uyar, öykülerinde evlilik konusuna ağırlık veren bir yazardır. Uyar'ın öykülerinde aile yapısındaki çöküntüler ayrıntılı olarak ele alınır (Önertoy, 1984, s. 319). Tomris Uyar, öykülerinde evliliği belirgin bir tema olarak 25 kez tercih etmiştir. Evlilik, dostluk temasından sonra yazarın en çok işlediği temadır. Yazar, öykücülüğünün her iki döneminde de en çok evlilik temasını işlemiştir.

Uyar'ın evlilik temalı öyküleri kadın ve toplumun evli kadından beklentileri üzerine kuruludur ve yazar bu açıdan toplumun kadına ve aileye bakışındaki kadın merkezli beklentileri eleştiren bir tavra sahiptir. Birlikteliklerdeki "*Kaybedilen masumiyet, ideallerle kurulan ilişkilerin, evliliklerin, işlerin çıkmaza girmesi ve bütün bunların farkında oluş*" Uyar'ın öykü kişilerinin hayatlarını derinden sarsar (Nazik, 2001, s. 26).

Tomris Uyar, *Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi*'nde "Dön Geri Bak" ve "Ormanların Gümbürtüsü" öykülerinde; *İpek ve Bakır*'daki "Dağlar Sada Verip Seslenmelidir", "Bir Günün Sonunda Arzu" ve "Gün Döndü" isimli öykülerde; *Yaz Düşleri Düş Kışları*'nda "Oyun" isimli öyküde; *Dizboyu Papatyalar*'daysa "Hakların En Güzeli" öyküsünde kadını evlilik meselesini ve evlilik kurumu içinde ele alır.

Yazar, tema olarak evlilik durumunu aldatma üzerinden ise şu öykülerinde ele almıştır: İpek ve Bakır'da "Dağlar Sada Verip Seslenmelidir" (Aldatan erkektir. Kadının ekonomik özgürlüğü yoktur.); *Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi'nde* "Güler Yüzlü Bir Komşu" (Aldatan erkektir. Kadının ekonomik özgürlüğü yoktur.), "Sevdadır" (Aldatan kadındır.)," Dön Geri Bak" (Aldatan kadındır. Kocasının ilgisizliğinden yakınır, ekonomik özgürlüğü yoktur.); *Yürekte Bukağı*'nda "Ilık ve Yumuşak Kahverengi Şeyler" (Aldatan yaşlı erkektir.); *Gecegezen Kızlar*'da "Alien"; (Aldatan erkektir. Kadın aldatıldığını bilir. Kadının ekonomik özgürlüğü yoktur.); *Sekizinci Günah*'ta "Pasaport" (Erkek aldatır.). Bu bölüme dahil olan ve *Yaza Yolculuk* kitabında yer alan "Gülümsemeyi Unutma" adlı öykü diğerlerinden farklıdır. Yazar bu öyküde mekânı, yaşanılan şehri gelişmiş bir Avrupa ülkesi olarak seçer. Diğer öykülerde toplumsal baskının aldatılan kadını ekonomik yetersizliklerin de etkisiyle "susturduğunu" sezdiren yazar, bu öyküde bu tavrından sıyrılır. Yazar "Gülümsemeyi Unutma" öyküsünde, evli kadının üzerinde sosyal baskı hissetmediği bir ülkede, toplumda dahi erkeklerce aldatıldığını, kadının bu durumu bilse de bilmezden görse de görmezden geldiğini hissettirir. Yazara göre kadının bu tavrının altında toplumsal baskı değil çökmüş bir değerler sistemi vardır (Uyar, 2014, ss. 581-587).

Tomris Uyar'ın aldatma zemininde evlilik temasını işlediği öykülerde kadın, aldatılan ve ekonomik özgürlüğü olmayan taraf, erkekse aldatan ve varlıklı taraf olarak resmedilir. Ancak yazar, ilk dönem öykülerinden 1980 sonlarına ve oradan 90'lı yıllara gelindiğinde eserlerinde baskın ve "güçlü" erkek karakterlerin karşısına ekonomik özgürlüğünü kazanmış, yaşam karşısında daha bilinçli kadınları çıkarır. Buna rağmen başta boşanma gibi önemli kararları kendi başına alabilen kadın, sonraları bu kararıyla onurlu bir yaşam sürmeye çalışsa da toplumsal baskılardan kendini kurtaramaz. Toplum içinde "boşanmış bir kadın" olarak tek başına hayat mücadelesi verir (Kadızade, 2021, ss. 306-307).

Tomris Uyar'ın, evlilik temasını boşanma zemininde işlediği öyküler de vardır: Ayşe Haklı" (*Yürekte Bukağı*), "Ormandaki Ayna" (*Gecegezen Kızlar*), "Küçük Kötülükler" ve "Bol Buzlu Bir Aşk"

(*Yaza Yolculuk*), "Sapsarı Bir Dönüş Yolu", "Fal" ve "Çivi" (*Otuzların Kadını*), "Tazı Payı", "Pıhtı" ve "Lal" (*Aramızdaki Şey*).

Boşanma zemininde evlilik temalı 10 öykü vardır. Bu öykülerin 8'inde boşanma kararını kadın alırken "Tazı Payı" isimli öyküde boşanma kararının birlikte alındığı görülür. "Sapsarı Bir Dönüş Yolu" adlı öykü de karakterlerinin yabancı olması yönünden bu bölümdeki diğer öykülerden ayrılır. Bu öyküde İngiliz bir kadın ve Hollandalı bir erkek vardır ve boşanma kararını birlikte alırlar.

Tomris Uyar'ın öykücülüğünde ikinci dönemin başlangıcı olan ve 1981'de yayınlanan *Yaz Düşleri Düş Kışları* isimli kitapla birlikte daha önce kendisine karşı yapılan her türlü haksızlığa razı olan, susan, aldatılsa dahi evliliğini bozmayan, ekonomik yeterliliklerle hayatta kalma mücadelesi veren kadınlar gider daha eğitimli, kendi kararlarını alabilen, evlilik sonrası kendi ayakları üzerinde durabilen kadınlar gelir. Biçim, dil ve üslup olarak Uyar'ın öykücülüğünde keskin ayrımlara karşılık gelen *Yaz Düşleri Düş Kuşları* aynı zamanda Uyar'ın kadın karakterlerinin de uyanışını haber verir. Bu eserle birlikte Uyar'ın öykülerinde görülen "*Anlatıcının metindeki değişimi, konumu ve mesafesi sosyokültürel arka planla açıklanabilir."* (Sağıroğlu, 2020, s. 26). Bu bakımdan kadın meselesine bakış ve yaklaşım olarak da Uyar'ın öykücülüğünü iki bölüme ayırmak doğru bir yaklaşımdır.

Tomris Uyar'ın evlilik temalı kimi öykülerinde kadın şiddete maruz kalır. "Bir Günün Sonunda Arzu" öyküsünde bu şiddet başka kadınlarca normalleştirilirken "*Bizim İhsan, Kadir'in babası, kızı mosmor etmiş dayaktan gene. Dün akşam. Hem gidip anana bir bakayım hem de bozuk para alayım çörekçiye dedim Kadir'e. Kız bayağı çöktü, hanım, görsen yaşlandı. "(*Uyar, 2014, s. 47) "Dağlar Sada Verip Seslenmelidir" öyküsünde de aynı kayıtsızlık devam eder: "*Ben adam idare etmesini bilirim, hanımcığım. Kızda da var kabahat. Bir çay koyuverirsin, tatlıya bağlanır*." (Uyar, 2014, s. 43). "Ömür Biter Yol Biter"de "*İnanır mı? Seni kimselerin barındırmayacağını bilir. Ondan değil mi tafrası? 'Üvey ablana git, ben seni gelir alırım pazara' diyor. Gidiyorsun. Ne oluyor? O akşam dışarıda işleri varmış, dönüyorsun köş köş eve. En küçük bir şey olursa basıyor dayağı.*" (Uyar, 2014, s. 297) ve "Ormanların Gümbürtüsü"nde "*İyi ama Eşref ne der? Öldürür beni dayaktan söylersem*." (Uyar, 2014, s. 194) sözleri de kadın ve şiddetin bir arada anıldığına ve bu şiddettin kadınlar açısından sebeplerine değinilir. Tomris Uyar, gündelik hayatta kadının yaşadığı psikolojik ve fizikî şiddeti sadece gösterir. Yazarın bu tercihinin nedeni kadının "düşkün" halinden hoşnut olmaması ve sosyal yaşamdaki bu tip durumları "meşrulaştırarak" kadınlara eziyet edenleri akıllara yerleştirmek istememesidir (Şahin, 2021, s. 171).

Göç

Tomris Uyar'ın öykülerinde göç, özellikle iç göç bağlamında ele alınır. Yazarın öykülerinde kentleşme, iç göçün meydana getirdiği en büyük sorunlardan biri olarak ele alınır. Öykülerdeki iç göç eleştirisi dikkat çeker. Bu eleştirilerde köyden kente göçe değinildiği gibi kentten köylere doğru yapılan birtakım hareketlenmelere de değinilir. Yazarın göç temalı öykülerinde "*büyük şehirden köye/kasabaya göç eden kentli bireylerin -ya da kendisi gibi küçük burjuvaların- köy yaşamına, âdetlerine ayak uyduramaması, kültürel bir yabancılaşma yaşaması anlatılır ve bireyin şehir hayatına uyum süreci; aidiyet hissi, yabancılaşma ve toplumsal değişim üzerinden işlenir*." (Gemili, 2023, s. 149). Ancak Uyar, göçü doğrudan bir toplumsal olgu olarak ele almak yerine, bireyin ruh dünyasındaki yankılarıyla yansıtır.

Tomris Uyar'ın öykülerinde, kırsaldan kente göç eden bireylerin yeni ortamlarına uyum sağlamakta zorlandıkları görülür. Bu bireyler, büyük şehrin anonimleşmiş ilişkileri içinde yalnızlaşır ve geçmişlerine dair bir kopuş yaşarlar. Kent hayatının hızına, kalabalıklarına ve kurallarına uyum sağlayamayan karakterler hem fiziksel hem de psikolojik anlamda bir sıkışmışlık hisseder.

İpek ve Bakır'da "Yürek Hakkı" (Evlilik nedeniyle İstanbul'dan Anadolu'ya göç.), "Ovasız" (Köyden kente göç.), "Allı Turna" (Kars'tan İstanbul'a göç.); *Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi*'nde

"Köpük" (Manisa'dan İstanbul'a göç.), "Elişi Göllerde" (İstanbul'dan Anadolu'ya sürgün, zorunlu göç.), "Ormanların Gümbürtüsü" (Almanya'ya göç.); *Dizboyu Papatyalar*'da "Hakların En Güzeli" (Köyden kente göç.), "Süt Payı" (Köyden kente göç.); *Yürekte Bukağı*'da "Uzun Ölüm (Sürgün nedeniyle zorunlu göç. Şehir merkezinden şehir dışına, uzak adalara göç.)"; *Yaz Düşleri Düş Kışları*'nda "Beyaz Bahçede" (Köyden kente göç.), "Bayırdaki Ilgım" (Köyden kente göç); *Gecegezen Kızlar*'da "Kavalın Parmak İzi" (Şehirden köye kötü niyetli göç. Köylünün saflığından yararlanarak menfaat sağlamak amaçlı köye gidiş.); *Yaza Yolculuk*'taysa "Kalenin Bedenleri" (Mardin'e gelin gelen şehirli kızın göçü.) öyküsünde ağırlıklı iç göç olmak üzere göç ve göçün bireylerin yaşamları üzerindeki etkisine değinilir.

İster köyden kente isterse şehirden köye olsun Uyar'ın göç temalı öykülerinde temel sorunsal uyumdur. Köyden şehre gidenler şehir hayatının kalabalıklarında eriyip giderlerken köye gelenler köyün darlığında boğulup gider. Bunun dışında iki öyküdeki sürgün nedenli göç öykülerinde de yine bireyin sistemle olan uyumsuzluğuna vurgu yapılır. Haliyle göç öyküleri bir huzursuzluk öyküleridir. Psikolojik bunalım, sosyal dışlanma, toplumsal uyumsuzluk, bu öykülerde hâkim duygudur.

Göç teması yazarla aynı dönemde eserler veren Füruzan'ın da sıkça işlediği temalardandır. Zira 1950'lerden sonraki dönemlerde göç meselesi en çok gündemde olan konulardan biridir. Uyar ve Füruzan, öykülerinde göçü ve göçün aile, toplum üzerindeki etkilerini ele almıştır. Her iki yazarın öykülerinde de göçenler kendi küçük dünyalarında daha mutlu olduklarını düşünürler. Bu mutluluk, kendi gerçeklerinden kaçıştan kaynaklanan "geçici" bir durum olur. Çünkü bu kişiler zamanla çok tanımadıkları, yabancısı oldukları şehir yaşamında öz benliklerini unutmaya ve psikolojik olarak da değişime uğramaya başlarlar. Bu değişim ve kendini kaybediş, onlar için kaygı verici bir durum haline gelir. Göçlerin sonucu en çok aile kurumuna yansır, aile içi iletişimde, güvende sarsılmalar görülür (Kırman, 2019, s. 100).

Göç eden bireyler, köyde öğrendikleri değerler ile şehir hayatının gerektirdiği davranışlar arasında bocalar. Bu durum, özellikle kadın karakterler üzerinde belirginleşir. Kadınların geleneksel rolleri şehir hayatında değişime uğrarken, aile içindeki dinamikler de dönüşür.

Göç sadece bireyler üzerinde değil, şehirlerin yapısı üzerinde de bir değişime neden olur. Tomris Uyar, kentleşmeyle birlikte değişen mahalle yapıları, komşuluk ilişkilerinin kaybolması gibi dönüşümleri de öykülerine yansıtır. Uyar göç temalı öykülerinde göçün neden olduğu sosyal değişimler ve kentsel dönüşümler konusunda oldukça hassastır. Yazarın öykülerindeki bu hassasiyeti yazarla benzer dönemlerde eserler veren Adalet Ağaoğlu, Adnan Özyalçıner ve Hulki Aktunç'la benzerlik gösterir (Gemili, 2023, s. 150).

İletişimsizlik

Tomris Uyar, öykülerinde 24 kez belirgin bir şekilde iletişimsizlik temasına yer vermiştir. Yazar birinci dönem öykücülüğüne dahil olan kitaplarında, *İpek ve Bakır* (1971): "Çiçek Dirilticileri", "Temmuz", "Kuytuda", "Bir Günün Sonunda Arzu", "Ovasız", *Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi* (1973): "Önsöz", "Köpük", "Çiçeklerle", "Güler Yüzlü Bir Komşu", "Dön Geri Bak", "Sağlar", "Sevdadır", *Yürekte Bukağı* (1979): "Anlat Bana", "Akan Sular", "Güneşli Bir Gün", "Ayşe Haklı", 16 kez iletişimsizlik temasını işlerken ikinci dönem öykücülüğünde yer alan, *Yaz Düşleri Düş Kışları* (1981), *Gecegezen Kızlar* (1983): "Yalnızağaç Durağı", *Yaza Yolculuk* (1986): "Son Sanrı", "Kalenin Bedenleri*", Sekizinci Günah* (1990): "Yapayalnız Bir Gök", "Kelepir", *Aramızdaki Şey* (1998): "Akşam Alacası", "Yavruağzı", "Sarmaşık Gülleri", eserlerinde 8 kez bu temaya yer vermiştir.

Uyar'ın iletişimsizlik temalı öyküleri; karı-koca iletişimsizliği (8), yaşıt iletişimsizliği (1), anne, baba- çocuk iletişimsizliği (4), baba-oğul iletişimsizliği (2), sosyal iletişimsizlik (2), yaşlı birey-aile iletişimsizliği (5), birey-toplum iletişimsizliği (2) şeklinde ayrılabilir.

İletişimsizlik teması bağlamında Tomris Uyar'ı onunla aynı dönemde öykü yazan Bilge Karasu ve Ferit Edgü'yle karşılaştırmak Uyar'ın bu kuşak içerisinde sosyal iletişimsizlik temasına yaklaşımı konusunda daha belirgin çizgiler çizecektir. Bu üç yazar, birey ve toplum arasındaki ilişkiyi, iletişimsizliği farklı açılardan irdelerken, aynı zamanda toplumsal gerçekleri eserlerinde derinlemesine işlerler. Ancak bu yazarların toplumsal meseleleri ele alış biçimleri, üslup ve temalar açısından önemli farklar gösterir.

Bilge Karasu öykülerinde iletişim(sizlik) merkezli sosyal meseleleri felsefi ve toplumsal eleştiri, birey ve toplum arasındaki çatışma ve düşünsel, soyut anlatım zemininde ela alır (Moran, 2018, ss. 123-129). Ferit Edgü; aynı meseleyi bireysel yabancılaşma ve toplumdan kopuş, varoluşsal sorgulamalar ile kentleşme ve modern yaşamın etkisi üzerinden işler (Doğan, 2020, s. 99). Tomris Uyar'sa sosyal bir sorun olan iletişimsizliği, ilişkilerdeki yüzeyselleşme ve kırılmalar, kadınların toplumsal sıkışmışlığı ile modern hayatın getirdiği yabancılaşma zemininde ele almıştır (Nazik, 2001, s. 68).

Tomris Uyar'ın öykü kişileri sosyoekonomik olarak toplumun üst katmanlarından gelmektedir. Bu kişiler maddi güçlerine rağmen sosyal ilişkilerinin devamlı bir kopuşa maruz kaldığını, gündelik yaşamada ilişkilerin bozulduğunu, sosyal intibakın bir türlü sağlanamadığını duyumsarlar. Uyar'ın öykü kişilerindeki iletişimsizliğin merkezinde toplumla olan bu uyumsuzluk vardır. Bu kişilerin zamanla "*duygulanımları bilinç ışığında aydınlanır, somutluk kazanır*" (İleri, 1975, s. 28).

İntihar

İntihar, kendine ve toplumun değerlerine yabancılaşan veya kendisiyle sosyal değerler arasında sıkışıp kalan insanların kendi yaşamlarına son verme eylemi olarak tanımlanabilir. İntihar eylemi, "bunalım kuşağı" olarak da adlandırılan 1950 kuşağı öykücülerinde yaygın olarak görülür. Bu durumu Demir Özlü; "*bir yenilmeyi değil, belki başka bir sürece geçme isteği*" (Bezirci, 1967, ss. 261-265) olarak açıklar.

Tomris Uyar, öykülerinde ağırlıklı tema olarak intihara 7 öyküsünde değinmiştir. *İpek ve Bakır*'da "Bir Günün Sonunda Arzu" isimli öyküde (Uğradığı şiddete dayanamayan bir kadının intiharı.), *Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi*'nde "Çiçeklerle" (Yaşlılık ve toplumdan kopuş neticesinde Rum Barba'nın intiharı.), "Dön Geri Bak" (Kocasınca yok sayılan Nesrin'in intiharı.), "Derin Kazın" (Hayat kadını İkbal'in cinayet süsü verilmiş intiharı.), öykülerinde; *Yürekte Bukağı*'nda "Uzun Ölüm" (Marmara adalarına sürgün edilen Enis Bey'in intiharı.) öyküsünde, *Gecegezen Kızlar*'da "Düşkırıcı" (Madde bağımlısı bir bar müdaviminin intiharı.) adlı öyküde ve *Sekizinci Günah*'ta "Mavikan Kokusu" (Yaşamını kitaplar adamış bir müze görevlisinin intiharı.) öykülerinde belirgin tema intihardır.

Uyar'ın intihar eden kişilerinde ortak zemin topluma hâkim olan düşünce ve yaşam biçimleriyle olan uyuşmazlıkları, kopuklukları veya tüm bunlara olan mesafeli duruşlarıdır. Eşinden şiddet gören bir kadının, eşinin yok saydığı bir kadının, uzak bir adaya sürülen bir adamın, madde bağımlısı bir gencin, ömrünü kütüphanelere adamış bir görevlinin ve toplumun uzağında kalan bir yaşlının intiharında temel neden içinde yaşadıkları toplumla olan "davaları"dır. Rum Barba'nın değişen sosyal hayata ve değerlere adapte olamayıp kendi yaşamına son vermesi bu "kopuş"lara bir örnektir.

"*İçinde, yüreğine çok yakın bir yerlerde, artık bütün kadınlar birdi onun için: anası, ablası, şu kıyıdaki kadın, mutsuz gelini, tanıdığı birkaç orospu, birkaç sevgili, hepsi birdi artık*." (Uyar, 2014, s. 123).

Tomris Uyar'ın intihar eden kişilerinin ortak yanı toplumun hangi kesiminden alınırlarsa alınsınlar yaşadıkları toplum düzeninin şartlarına yenik düşüp bu koşullar altında ezilmeleridir (Önertoy, 1984, s. 320). Bu eziklik, kopukluk intihara giden ilk adımı oluşturmuştur. Uyar'ın "ezik" ve "kopuk"

öykü kişileri kendi çıkmazlarından intiharla kurtulabileceklerini düşünüp yaşamlarına son vermeyi hayatlarındaki en belirgin "eylem" olarak gerçekleştirmektedir.

Kadın

Tomris Uyar'ın öykülerinde kadın karakterler, çoğunlukla içsel çatışmalar yaşayan, toplumsal baskılarla mücadele eden ve arayış içinde olan bireyler olarak karşımıza çıkar. Onun öykülerinde kadınlar tek boyutlu ya da idealize edilmiş figürler değil; derinlikli, çelişkileri ve güçlü yanları olan karakterlerdir.

Tomris Uyar; *İpek ve Bakır*'daki "Yürek Hakkı", *Dizboyu Papatyalar*'da "Emekli Albay Halit Akçam'ın İki Günü", "Ömür Biter Yol Biter" (Kocasınca terk edilen Müzeyyen Hanım'ın kendi ayakları üzerinde durma çabası, erkeklerin boşanmış kadına bakışı.) ve "Hakların En Güzeli", Yaz Düşleri Düş Kışları'nda "Kuskus" (Kadının çalışmasına toplumun bakışı.), *Gecegezen Kızlar*'da "Sonuncu Belki" (Biri, eğitimli iki kadının bir tren yolculuğu anında maruz kaldıkları tacizler.), *Sekizinci Günah*'ta "Kişisel Sorgulamalar" (Kadının çalışmasına toplumun bakışı.), "Dondurma" (Dul bir kadının yaşam mücadelesi.), *Aramızdaki Şey*'de "Tahin Pekmez Günleri" (Şükran Hanım'ın erkeklere olan güvensizliği neticesi yalnızlığı tercih etmesi.) öykülerinde kadın sorunsalı üzerinde durur. Tomris Uyar'ın kadınları ister eğitimli ister eğitimsiz olsun, toplumsal ön kabuller ve erkek egemen bakışının altında ezilirler (Uyar, 2014, ss. 858-868).

Tomris Uyar, kimi öykülerinde de toplumca dışlanmış ve ötelenmiş hayat kadılarını anlatır. Ödeşmeler ve Şahmeran'da "Derin Kazın", *Dizboyu Papatyalar*'da "Şen Ol Bayburt", *Aramızdaki Şey*'de "Güz Kızılı", *Yaz Düşleri ve Düş Kışları*'nda "Rus Ruleti", *Yaza Yolculuk*'ta "Yaz Şarabı" öykülerinde hayat kadınların yaşadıkları anlatılır (Kadızade, 2021, s. 308).

Evlilik müessesinin erkek egemen bir sosyal yaşamın dayatması olduğu ve bu durumun kadınları nasıl etkilediği yazarın "Pasaport", "Ömür Biter Yol Biter", "Dön Geri Bak", "Bir Günün Sonunda Arzu" ve "Sevdadır" gibi öykülerinde, sorgulanır. Bu etkiye en somut örnek "Dön Geri Bak"ın Nesrin'i üzerinden verilebilir. Nesrin, toplumsal değer yargılarını gündelik yaşamında benimsememesine rağmen eşinin yanında "olunması istendiği" gibi davranıp toplumun evli kadına biçtiği kurallara sonuna kadar uygun davranır (Kocabıçak, 2013, ss. 148-152).

"*Nesrin kocasına çayını uzatıp şekerini koyarken, her eğilip kalkışında elbisesinin açılan yakasını bastırıyordu. Bir süredir sezdiği bu alışkanlığını bir türlü yenememişti. Çay bardağıyla karşı koltuğa otururken de eteğini çekeledi, dizlerini örttü..."* (Uyar, 2014, s. 144)

Uyar'ın kadınları, toplumsal rollerin ve beklentilerin farkındadır. Bu rollere, beklentilere çoğunlukla itiraz etmezler. "Dondurma"daki Seniha, evlenmekten, erkeklere olan güvensizliği nedeniyle" uzak duran Sumru'ya bir kadının toplumda nasıl "güvende" kalacağını ifade eder.

"*Bir kadın, eğer kadınsa, bir yuva özler, bahçesiyle uğraşmak, evini pırıl pırıl etmek sabahları, çorba pişirmek akşamları, ister. Bu duyguları tatmamak bir eksikliktir… Ayrıca, her gün, gazetelerde yalnız yaşayan kadınların başlarına neler geldiğini okuyoruz. Kurallara uymamamın bedelini ödüyorlar zavallılar*." (Uyar, 2014, s. 674).

Uyar'ın kadın temalı öykülerinde kadın; geleneksel aile yapısı, evlilik, annelik gibi kavramlar üzerinden ve bu rollerin gündelik yaşamlarından kesitlerle ele alınır. Yazar bu öykülerinde "sorgulayıcı" bir dile sahiptir. Kadınlar, toplumun onlara biçtiği rolleri kabullenmek ya da reddetmek arasında sıkışıp kalırlar. Kadınlar, özellikle eğitimli olanlar, toplumun değer yargıları yüzünden bunalmıştır. Füsun Akatlı, Uyar'ın öykülerinde kadınlarca "*farkına varılmaksızın benimsenen değer yargılarını*"n insanı "*adamakıllı silkelediğini*" söyler (Akatlı, 1998, s. 31). Hem ruhsal sıkışıklık hem sosyal baskıların

bunaltısı kadınların bir anlamda gerçek yaşamlarından kopuşunu gösterir. Bir devlet sanatçısı olan Şermin, "Dizboyu Papatyalar" öyküsünde en sevdiği kemanını kendine bir "tabut" olarak görür.

"*Prova dönüşü kemanını eve götürmek gerekmişti. Yoksa utanırdı yanında taşımaktan. Dışardan bakanlar için gülünç, özentili yine de fiyakalı bir oyuncaktı bu keman. Oysa Şermin için taşımak zorunda olduğu kendi tabutu*" (Uyar, 2014, s. 288).

Uyar'ın kadın temalı öykülerinde kadınların aşkı ve ilişkileri ele alma biçimi oldukça gerçekçidir. Kadın karakterler, aşkı idealize etmez; aksine, ilişkinin içindeki güç dengelerini, duygusal ve fiziksel mesafeleri sorgularlar.

Tomris Uyar, kadın sorunsalını ele alış biçimi yönüyle aynı meseleye çokça değinen ve yakın/aynı dönemde eserler veren Nezihe Meriç'ten ayrılır. Tomris Uyar, bireyin iç dünyasına ve psikolojik çözümlemelere odaklanan, daha soyut ve derinlikli anlatımıyla öne çıkarken; Nezihe Meriç, kadınların toplumsal mücadelelerini daha umutlu ve doğrudan bir üslupla ele alan, sıcak ve samimi anlatımıyla dikkat çeker. Tomris Uyar, kadınları, bireysel varoluş sancıları ve içsel çatışmaları içinde ele alırken Nezihe Meriç kadınları daha aktif, mücadeleci ve dirençli bir şekilde resmeder. Tomris Uyar'ın kadın karakterleri genellikle yalnız, sorgulayıcı ve hayatın içinde yolunu arayan bireylerken Nezihe Meriç'in kadın karakterleri baskılara karşı ses çıkaran, özgürlük arayışında daha net bir duruş sergileyen figürlerdir. Tomris Uyar, kadınların toplumsal baskılar karşısındaki duruşlarını doğrudan değil, daha çok bireysel tecrübeleri üzerinden işlerken Nezihe Meriç kadın sorunlarını doğrudan ele alır ve feminist bir söyleme daha yakın durur (Özdemir, 2021, s. 75).

Tomris Uyar, feminist söyleme mesafelidir. "Uyar'a göre feminizm konusunda "kimi tutucu kadınlarca da benimsen[diği] için daha yaygın olan" birtakım önyargılar vardır: "Kadının yeri evidir", "Kadının yapısı temelde duygusaldır", "Feministler erkek düşmanıdır" vb. Uyar, bunlarla ilgilenmez ama feminizme bazı eleştiriler yönlendirir. Bunlardan ilki, "feministlerin kültür ve sınıf farkı gözetmeksizin bütün kadınları kadın olmakla birleştirmeleridir". 1970'lerin tortusu sayılabilecek bu eleştiriye ikinci bir eleştiriyi ekler: *"Feministlerin çoğunun yaşadıkları ülkenin güncel, somut kadın sorunlarından çok feminist edebiyatla ilgilenmeleri"* (Şahin, 2025, s. 108).

Öykülerde kadınlara toplum tarafından yüklenen sorumluluklar ve baskıların eleştirilmesi bakımından Uyar, Adalet Ağaoğlu'na yakın durur. Kadının, sosyal yaşamın her alanında kendisini göstererek ev ortamıyla sınırlı kalmayıp gündelik hayat içerisinde sosyal yaşamda da kendi kimliğini araştıran, sorgulayan bir yapıda olması, kıskanç toplum tarafından küçümsenmesi kimi zaman görmezden gelinmesi Ağaoğlu'nun ve Uyar'ın kadınlarının ortak yönüdür. Her iki yazarda da "*evliliği evden kaçış olarak gören, eğitim alanında başarılı olan, eşlerinin beklentilerine göre değişen ve bu değişimle mutsuz olan, toplumsal rollere ve kurallara karşı*" gelen kadınlar görmek mümkündür (Özdemir, 2021, s. 75).

Sanat

İncelenen öykülerde sanat veya sanatçı temasını ağırlıklı olarak ele alan 4 öykü vardır. Tomris Uyar, *Dizboyu Papatyalar* kitabında "Dizboyu Papatyalar" ve "Limanda" öykülerinde, *Yaza Yolculuk*'ta "Kedibalı" isimli öyküde, *Aramızdaki Şey*'deyse "Pıhtı" öyküsünde sanat ve sanatçıyı eserlerine tema olarak seçmiştir. Bu öykülerdeki temel yaklaşım toplumun sanata ve sanatçıya gösterdiği ilgisizlik ve değersizliktir.

Yozlaşma

Tomris Uyar'ın öykülerinde yozlaşma, bireysel ve toplumsal boyutlarıyla ele alınan önemli bir temadır. Ancak Uyar, yozlaşmayı doğrudan eleştirel veya didaktik bir üslupla işlemez; bunun yerine, günlük hayatın içindeki küçük detaylar ve karakterlerin iç dünyaları üzerinden sezdirerek anlatır.

Yazar; *İpek ve Bakır*'da "Çiçek Dirilticileri" (Ekonomik eşitsizlikler bağlamında yozlaşma.), "Gün Döndü" (Sonradan kazanılan zenginlikle insani değerlerin ortadan kalmasıyla oluşan yozlaşma.), "Ovasız" (Köyden kente göç sonrası maddiyat kazanmak için her yolun mubah olması durumuyla yozlaşma.); *Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi*'nde "Köpük" (Sonradan kazanılan zenginlikle tüm değerleri yok sayan bir yozlaşma.), "Çiçeklerle" (Toplumsal yozlaşmaya sağır kalan insanların suskunluğu sonrası kabullenilmiş bir yozlaşma.) "Güler Yüzlü bir Komşu" (Değişen yaşam şartlarıyla ortaya çıkan çıkar amaçlı komşuluk ilişkileri zeminindeki yozlaşma.); *Yaz Düşleri Düş Kışları*'nda "Filizkıran Fırtınası" (Sosyal yaşamdaki dönüşümün değerleri yozlaştırması.), "Metal Yorgunluğu" (Toplumsal yozlaşmaya karşı çıkan yaşlı birinin çaresizliği.); *Gecegezen Kızlar*'da "Sonsuza Dönüş", "Sue Ellen ile Recep'in Kaçınılmaz Karşılaşması" ve *Sekizinci Günah*'ta "Yapayalnız Bir Gök" öyküsünde paranın tüm sosyal değerlerin önüne geçirilmesiyle oluşan yozlaşma işlenir. Uyar bu öykülerinde tema olarak yozlaşma ve onun birey ve toplum üzerindeki etkilerine yer vermiştir.

Uyar'ın yozlaşma temalı öykülerinin dikkat çeken bir özelliği bu sosyal yozlaşmaya karşı yaşlı insanlar haricinde herkesin sessiz ve suskun kalmasıdır. Bu yaşlı ve bilge insanlara göre "*dış dünyadan yenilikler çarçabuk erişir bize, ne var ki parıltıları çabuk biter, çabuk aşınırlar. Dün yepyeni olan bir kavram, bir akım, umut veren bir ad, bir yüz, bakarsınız bugün daha süresi dolmadan yıpranmış*"tır (Uyar, 2014, s. 435). Belki de yaşlıların toplumsal yozlaşmadan uzak kalmaları, insani değerlere sımsıkı sarılmalarının nedeni toplum hayatına olan uzaklıkları ve yaşamın kıyısında hayatlarını sürdürmeleridir.

Uyar'ın öykülerinde, özellikle kent hayatının getirdiği hızlı değişimle birlikte bireylerin ahlaki değerlerinden uzaklaşması ve çıkar ilişkilerinin ön plana çıkması sıkça işlenir. "Sue Ellen ile Recep'in Kaçınılmaz Karşılaşması" öyküsünde toplumun yabancı insanlara karşı çıkarları doğrultusunda, saygı sınırlarını aşan yalakalığa, ezikliğe varan davranışı anlatılır.

"*Karşılama komitesi üyeleri uçağın merdivenine doğru koştular. Önde YARATI VAKFI üyeleri... Pierre Cardin takımlı orta yaşlı, güngörmüş erkeklerle Chanel tayyörlü, her dem taze, mutsuz dullar. Bakın nasıl koşuyorlar. Çünkü YARATI, Sue Ellen'ı karşılama komitesinin ana çekirdeğini oluşturuyor. Sonra bu çekirdek yanlara, arkalara doğru genişliyor, başka çekirdekler iç içe geçerek - nasıl anlatsak- bir duygu holdingine dönüşüyor*" (Uyar, 2014, s. 547).

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Tomris Uyar, öykülerinde sosyal meselelere sıkça değinen bir öykücüdür. Yazar, incelenen 11 öykü kitabının tamamında evlilik, yozlaşma, kadın, göç, dostluk, iletişimsizlik gibi sosyal meseleleri eserlerine konu edinmiştir.

Tomris Uyar, evliliği idealize edilmiş, masum bir birliktelik olarak sunmaktan ziyade, gerçek hayatın zorluklarını, bireyler arasındaki kopuklukları ve toplumsal baskıları yansıtan karmaşık bir yapıda ele alır. Bu yaklaşım, okuyucuyu evliliğin romantik yüzünün ötesinde, altında yatan yalnızlık, anlaşılmama ve kimlik çatışmalarını düşünmeye sevk eder. Uyar'ın öykülerinde evlilik, yalnızca iki insanın ilişkisi değil; aynı zamanda bireyin kendisiyle ve toplumla mücadelesinin, beklentilerle gerçeklik arasındaki çatışmanın da bir aynasıdır.

Tomris Uyar'ın öykülerinde kadın karakterler güçlü bir anlatımla, toplumsal gerçeklerle ve bireysel psikolojileriyle harmanlanarak sunulur. Onlar, sadece birer kurgu unsuru değil, gerçek hayatta karşılaşabileceğimiz insanlar gibidir. Kadın sorunsalı yazarın her iki öykü döneminin değişmeyen temalarındandır. Uyar'ın öykülerinde kadınlar, kendi hayatlarını kontrol etme arzusu içindedir. Bazen bu özgürlük arzusu hayata geçirilemez ve kadın karakterler kendi iç dünyalarına çekilirler. Ancak bazı öykülerde, kadınlar bağımsızlıkları için cesur kararlar alır ve kendi yollarını çizmeye çalışırlar. Tomris Uyar'ın kadınları, sadece büyük meselelerle değil, gündelik hayatın küçük detaylarıyla da ilgilenir.

Mutfakta, sokakta, çalışma hayatında veya arkadaş sohbetlerinde kadınların bakış açısı öykülere yansır. Bu, onların gerçekçi ve samimi bir şekilde anlatılmasını sağlar.

Tomris Uyar'ın öykülerinde "kadın hassasiyeti" noktasında çıkarılabilecek temel sonuç, kadınların eğitimli bireyler olarak toplumsal yaşamda görünürlük kazanmalarının, ataerkil düzen içerisinde ezilmeyecekleri anlamına gelmediğidir. Yazarın öykülerinin feminist eleştiri üzerinden okuyan çalışma da (Kocabıçak, 2013) benzer sonuçları ileri sürer. İlgili çalışmanın sonuçlarıyla bu çalışmanın ulaştığı ortak sonuç; Uyar'ın, kadının kendini gerçekleştirme sürecinde tartışmasız bir öneme sahip olan eğitimin, geleneksel toplumsal normlar karşısında çoğu zaman yetersiz kaldığını farklı sınıflardan ve eğitim düzeylerinden kadın karakterler üzerinden ortaya koyduğudur. Kocabıçak, çalışmasında Uyar'ın öykülerinde ilkokul eğitimini güçlükle tamamlayabilmiş kadınların dahi kararlılıklarıyla kendi yaşamlarını yönlendirebildikleri görülürken, yükseköğrenim görmüş, meslek sahibi kadınların yaşamlarının ise çoğu zaman ataerkil değerler çerçevesinde sınırlandırıldığına dikkat çeker. Uyar, incelenen öykülerinde bu tabloya karşı bir alternatif olarak, kendi yaşam deneyimlerinden de beslenerek kurguladığı öykülerinde erkek egemenliğini reddeden, aklı ve bireysel özgürlüğü önceleyen kadın figürlerine yer vererek modern kadının varoluş mücadelesine farklı bir perspektif sunar.

Gerek evlilik gerekse kadının toplumdaki yeri konusunda Tomris Uyar'ın öykülerindeki duruşuyla güncelerindeki söylemleri paralellik gösterir. Uyar'ın güncelerinin tematik açıdan incelendiği çalışmada (Çelik, 2023) Uyar'ın evlilik kurumuna yönelik yaklaşımının temelinde karşılıklı sevgi ve saygı ilkelerinin yer aldığı belirtilir. Yazar gerek devam eden gerekse sona eren evlilikleri süresince ve sonrasında hem kişisel gözlem ve tanıklıkları hem de yakın çevresiyle kurduğu iletişim aracılığıyla bu konu üzerine düşünsel bir çaba ortaya koyar. Uyar'ın bu çabasının yansımasını öykülerinde görmek mümkündür. Yazar öykülerinde yer verdiği karakterler üzerinden kadın ve erkeğin ilişkide üstlendikleri rollerin belirleyicisinin, bireylerin toplumsal baskılardan bağımsız biçimde kendilerini geliştirmiş ve sağlıklı kararlar verebilen özneler olmaları gerektiğini savunur. Uyar, güncelerinde ve öykülerinde toplumun bu rollere yönelik kalıplaşmış görev ve beklentilerinin bilincindedir. Uyar, her ne kadar bu kalıpların bütünüyle aşılmasının kısa vadede mümkün olamayacağının farkında olsa da kimi zaman öyküleri kimi zaman da günceleriyle toplumsal dönüşüm sürecine düşünsel düzeyde katkı sunar.

Yazarla aynı dönemde eserler veren Füruzan'la birlikte yazarın hikâyelerinde aile kurumunun incelendiği araştırmada da (Kırman, 2019) vurgulandığı üzere Füruzan'ın anlatı dünyasında yer alan birbirine tutkuyla bağlı çiftlerin yerini, Tomris Uyar'ın öykülerinde çoğunlukla pişmanlık duygusuyla örülü, rutine teslim olmuş evlilikler alır. Füruzan'ın metinlerinde çocuksuz ya da yüksek eğitim düzeyine sahip aileler nadiren görülürken, Tomris Uyar'ın öykülerinde çocuk sahibi olmayan veya boşanmış modern çiftler daha yaygındır. Uyar'ın hikâyelerinde ekonomik koşullar belirleyici bir unsur olmaktan ziyade arka planda kalır; bu öykülerdeki bireyler genellikle eğitimli, kentli orta sınıfa mensup kişiler olarak karşımıza çıkar. Buna karşın, Füruzan'ın anlatılarında ekonomik yoksunluk, karakterlerin yaşamlarını şekillendiren temel bir unsur olarak öne çıkar. İki yazarın tematik yönelimleri karşılaştırıldığında, Tomris Uyar'ın öykülerinde şiddet olgusuna Füruzan'a nazaran daha sınırlı biçimde yer verdiği gözlemlenir.

Tomris Uyar, göçü bireyin psikolojisi ve sosyal yapının değişimi üzerinden ele alır. Yazar, öykülerinde kentleşmenin yarattığı dönüşümleri incelikli bir şekilde işler. Onun öykülerinde göç; sadece mekânsal bir değişim, hareket değil, kişinin iç dünyasında ve duygusal atmosferinde derin izler bırakan, etkileyici bir deneyimdir.

Tomris Uyar'ın öykülerinde yozlaşma, toplumsal ve bireysel boyutlarıyla ele alınan bir temadır. Ancak bu tema doğrudan anlatılmaz; karakterlerin günlük yaşamlarındaki küçük gözlemler, ilişkilerdeki değişimler ve toplumsal yapıdaki dönüşümler üzerinden incelikle işlenir. Uyar'ın duyarlılığı ve gözlem

gücü, bu yozlaşmayı derinlikli ve çarpıcı bir şekilde hissettirmesini sağlar. Uyar'ın ele aldığı kentleşme süreci, yalnızca göç ve uyum sorunlarını değil, aynı zamanda büyük şehirlerde bireylerin birbirine yabancılaşmasını, çıkarcı ilişkilerin artmasını ve toplumsal değerlerin erozyona uğramasını da içerir. Apartman hayatı, komşuluk ilişkilerinin zayıflaması, bireylerin yalnızlaşması ve eski mahalle kültürünün yok olması, yozlaşmanın bir göstergesi olarak öne çıkar.

Uyar'ın öykülerinde insanlar arasındaki ilişkiler zamanla daha mekanik, daha yüzeysel hale gelir. Dostluklar ve aşk ilişkileri menfaat odaklı ya da samimiyetten uzak bir hale bürünür. Evliliklerde ve aile içinde sevgi ve bağlılığın yerini alışkanlık, zorunluluk ya da pragmatizm alır.

Tomris Uyar, dönemin medya anlayışına ve reklam dünyasının yarattığı tüketim kültürüne de eleştirel bir gözle bakar. Toplumun, televizyon ve gazeteler aracılığıyla belli bir yaşam tarzına yönlendirilmesi, bireylerin sahte bir mutluluk peşinde koşması ve gerçek duygularını kaybetmesi, yozlaşmanın bir parçası olarak öne çıkar.

Tomris Uyar, sosyal meseleleri "estetik bir laboratuvara" dönüştürerek dönemindeki yazarlardan ayrılır. Toplumsal eleştiriyi, dilin sınırlarını zorlayan deneylerle (radyo oyunu tekniği, metinler arasılık) birleştirir. Kadını "kurban" değil, "stratejik direnişin öznesi" olarak kurgulaması ve yoksulluğu "acındırma" yerine "poetik deformasyon"la anlatması, onu Türk edebiyatında sosyal gerçekçiliğin lirik öncülerinden biri yapar.

Tomris Uyar öykülerinde sosyal meselelere değiniş, benzer, yakın dönemde eser veren yazarlarla karşılaştırıldığında Füruzan'ın eserlerinde sosyal meseleleri ele alış biçimiyle benzerlikler gösterir. Füruzan'ı sosyal meseleler üzerinden inceleyen Gencelli ve Şengül (2020), tıpkı Uyar'ın öykülerinde olduğu gibi, Füruzan'ın eserlerinde sosyal meselelere sıkça değinildiğini belirtir. Bu iki yazar, dönemin sosyal ve siyasal atmosferini açık bir dille betimlemektense karakterlerin ruh hâllerini yansıtarak dolaylı biçimde işlemeyi tercih etmiş, böylece eserlerine güçlü bir içsel derinlik kazandırmıştır.

Uyar'la benzer dönemlerde eser veren ve romanlarında sosyal meselelere sıkça değinen Oya Baydar hakkında yapılan bir çalışmada (Aydemir, 2020) Oya Baydar'ın, karakterlerini, Tomris Uyar'la benzer şekilde, tarihsel bağlam içinde kurgularken aynı zamanda Türkiye'nin söz konusu yıllarda yaşadığı toplumsal ve siyasal dönüşümleri de esere dâhil ettiği belirtilmektedir. Her iki yazarda da bu dönüşümlerin bireyler üzerindeki yansımaları görünürdür. Baydar'ın ve Uyar'ın sosyal meseleleri konu edinmelerindeki tutumları, anlatının kahramanlar aracılığıyla yürütülen öz eleştirel tutum sayesinde yazarın belirgin bir tarafsızlık çabası içerisinde olması yönüyle benzeşiktir.

Tomris Uyar'ın sosyal meseleleri merkeze alan tüm öykülerinin ortak özelliği, aynı zamanda dönem yazarlarından sosyal meseleleri ele alıştaki yaklaşım bakımından en belirgin farkı, kişilerin içinde yaşadıkları toplumun yaşam dinamiklerinden, sosyal değerlerinden kopuk olmaları, kendi iç dünyalarında çevreleriyle olan uyumsuzluğun huzursuzluğunu yaşamaları, değişen ve dönüşen sosyal ve ekonomik şartlara uyum sağlamakta zorlanmalarıdır. Bunların yanı sıra ekonomik kazanımların insani değerleri yozlaştırması, sınıfsal farklılıkların sosyal dışlanmaya neden olması da Uyar'ın öykülerindeki sosyal uyumsuzluğun nedenleri arasındadır. Tomris Uyar öykülerinde topluma uyumsuzluk, toplumdan kopuş önce insanı sonra toplumu değiştirip dönüştürmekte ve insani değerlerin yitirilmesine zemin hazırlamaktadır.

5. Kaynakça

Akatlı, F. (1998). *Öykülerde dünyalar- eleştiri yazıları*. Boyut.

Aydemir, E. (2020). *Oya Baydar'ın romanlarında sosyal konular* (Tez No. 620911) [Yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Aydın, K., & Hanağası, U. B. (2017). Sosyoloji ve siyasal araştırmalarda karşılaştırmalı yöntem. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *33*, 57-86. https://izlik.org/JA87KP52PC

Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5*(2), 368-388. https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299

Çelik, A. (2023). *Tomris Uyar'ın günceleri üzerine tematik bir inceleme* (Tez No. 845496) [Yüksek lisans tezi, Gümüşhane Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Doğan, N. (2020). *Ferit Edgü'nün eserlerinde yabancılaşma* (Tez No. 638170) [Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Demirci, A. (2014). Literatür taraması. *Coğrafya araştırıma yöntemleri bildiri kitabı*. 73-109.

Gencelli, M., & Şengül, G. (2020). Füruzan'ın Kırk Yedililer romanında sosyal meseleler. *Aydın Türklük Bilgisi Dergisi*, *6*(11), (211-234).

Gemili, V. (2023). *1960-1980 arası sosyalist Türk öykücülüğünde eğilimler* (Tez No. 832495) [Yüksek lisans tezi, Binali Yıldırım Üniversitesi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Gürman Ş. (2021). Tomris Uyar'ın hikâyelerinde kadına yönelik şiddetin işlenişi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* (4), 157-173. https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.892373

İleri, S. (1975). Türk öykücülüğünün genel çizgileri. *Hece Dergisi Türk Dili Türk Öykücülüğü Özel Sayısı, 286*(7), 2-29.

Kadızade, E. (2011). *Tomris Uyar'ın öykücülüğü* (Tez No. 299904) [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Kırman, M. (2019). *Füruzan ve Tomris Uyar'ın hikâyelerinde aile kurumu* (Tez No. 609604) [Yüksek lisans tezi, 29 Mayıs Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Kocabıçak, G. (2013). *Tomris Uyar öykülerinin feminist eleştirisi* (Tez No. 345168) [Yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Mert, N. (2000, Ekim–Kasım). Modern öykünün serüveni: 1940'tan günümüze. *Hece*, *4*(2), 102–103.

Moran, B. (1994). *Türk romanına eleştirel bir bakış 3* (3. basım). İletişim.

Nazik, A. (2001). *Tomris Uyar öykücülüğünde toplumsal güncellik ve biçimsel arayışlar* (Tez No. 101992) [Yüksek lisans tezi, Bilkent Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Önertoy, O. (1984). *Türk roman ve öyküsü*. Türkiye İş Bankası Kültür.

Özdemir, S. (2021). Tomris Uyar ve Adalet Ağaoğlu'nun kadınları. B. Möngü & T. Toka (Eds.), *I. Ulusal kadın temalı öğrenci kongresi bildiriler kitabı* içinde (ss. 63-77). Erzurum Teknik Üniversitesi.

Sağıroğlu, B. (2020). Masaldan romana hikâye anlatıcılığı: Anlatıcı sesi, açıklığı ve güvenilirliği. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi,* (8), 25,15-29. https://doi.org/10.33692/avrasyad.836083

Sevgi, G. K. (2023). Tomris Uyar öykücülüğünün düş izleri: *Güzel Yazı Defteri*'nde toplumsal cinsiyet rollerinin izdüşümü. *Kum tanecikleri anlatıcısı: Tomris Uyar sempozyumu bildiri kitabı* içinde (ss. 49-74). Nilüfer Belediyesi.

Şahin, Ö. (2025). Tomris Uyar'ın günlüklerinde "kadın söylemi"nin inşası. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 15*(29), 97-110. https://doi.org/10.33207/trkede. 1480657

Uyar, T. (2014). *Bütün öyküleri*. YKY.